

MARIJUS ŠIDLAUSKAS

Sovietmečio literatūros žvalgytuvės

Tarp estetikos ir politikos: Lietuvių literatūra sovietmečiu (kolektyvinė monografija, sudarė Dalia Satkauskytė), Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2015, 520 p., ISBN 978-609-425-143-6

Solidi 520 puslapių kolektyvinė monografija grąžina į neseną, dar neatvėsusią praeitį, panardina ne tik į literatūros, bet ir tautos, valstybės, Europos istorijos procesus ir, tikėkimės, leidžia geriau suvokti dabarties pasaulio nesuvokiamybes. Panašūs tyrimai turėtų padėti mums išgyti nuo istorinių kompleksų, politinio naivumo ir galėtų šio to pamokyti – tarkim, kad didelių valstybių paunksmėje esančios mažos valstybės savo egzistenciją patikimiausiai gina istorinės ir kultūrinės savimonės branda, klojančia pamatą ir politinei brandai bei toliaregiškumui. Neužmirškime, jog politika be kultūros kadaise pakirto mūsų valstybės pamatus, o ir šiandien matome, kaip kultūros politikos neturėjimas leidžia šakotis politikų nekultūringumui. Nūdienos *realpolitik* kaskart įsakmiau primena, kad būti ar nebūti nebėra vien Danijos princo rūpestis. Juk kai kurių globaliai mąstančių intelektualų galvose ir Europos sąjungos viršūnėse jau randasi rekomendacijų nacionalinėms valstybėms pratintis prie eutanazijos, o kad besispyriojančios narės mažylės neužsimirštų, joms dar patariama nepraleisti progos patylėti. Apskritai tokį leidinį naudinga pasiskaityti estetams, iki šiol atkakliai neigiantiems esmingesnį literatūros ir politikos ryšį.

Keturiuose knygos skyriuose aptariama sovietinės lietuvių literatūros genėzė, šio laikotarpio estetinės ir kultūrinės laikysenos, oficialaus diskurso ir literatūros santykio variantai bei sovietinės literatūros legitimacija. Daug kas vertinama nauju žvilgsniu, koreguojama, aktualizuojama, o tai jau savaime įdomu. Straipsnius parengė šešiolika autorių, literatūrologams talkina istorikas Aurimas Švedas ir teatrologas Paulius Jevsejevas. Leidinio sudarytoja ir mokslinė redaktorė, taip pat turiningo įvado bei vieno straipsnio autorė yra Dalia Satkauskytė, tai jos, šiuolaikiškai tariant, projektas. Pakelta gausi archyvinė medžiaga, protokolai,

(„...statistika ir posėdžių protokolai įdomesni už to laikotarpio grožinę kūrybą“, p. 80), darbo planai ir ataskaitos, suvažiavimų ir susirinkimų kalbos, laiškai. Panašios paraliteratūros apdorojimą sunkina tai, kad informatyviausi saugumo archyvai išvežti, išvogti arba sunaikinti, todėl svarbūs tampa gyvieji liudininkai, kurių dar nemaža. Pokalbių su jais galima rasti tais pačiais 2015 m. Literatūros ir tautosakos instituto išleistoje knygoje *Nevienareikšmės situacijos: Pokalbiai apie sovietmečio literatūros lauką* (sudarė Rimantas Kmita), kurią, taip pat finansuotą Lietuvos mokslo tarybos (nors projektas ir kitas), galima laikyti to paties tyrinėjimo sudedamąja dalimi. Pokalbius užrašinėjantys žmonės sako, kad daugiausia galintys papasakoti akivaizdininkai kalba labai nenoriai ar iš karto atsisako tai daryti. Matyt, tyleniai saugo gerą vardą ar švarią sąžinę, tik bijau, kad, užsiėmus vykdyti iš karto abi užduotis, didėja galimybė neišsaugoti nei vieno, nei kitos. Antra vertus, laiškai ir panaši neoficiali egodokumentika yra privataus bendravimo sfera, kitas intymumo laipsnis. Šitaip ne savo noru išviešintieji (kurie nėra nuodėmingesni už liekančius nežinomybėje) dažnai nukenčia, ypač kai jų tikrasis veidas „atgaminamas“ pagal tokias naująsias matricas kaip *įvaizdžio formavimas, viešieji ryšiai, simbolinis kapitalas* ir pan., tarsi tai būtų anų laikų trauzmai. Kyla abejonių, ar toks tiesos ieškojimo būdas visada moksliskai patikimas ir istoriškai korektiškas? Juk šitaip galėtume pričiupti ir savo pačių viešai nerodomą aš – ir tuomet gali išnirti mūsų tyrimų konjunktūriškumas, projektų finansavimo, jų rengimo bei vykdymo aistringumo kilmė ir esmė (apsimoka – neapsimoka?) ir dar daug kitų keistų dalykų, kuriuos apsidairęs pamatai. Šiame rašinyje ir bandoma atkreipti dėmesį į keletą su tiesos paieškomis susijusių teorinių bei praktinių klausimų.

Pavadinimu išryškinta bendroji svarstymų ašis – literatūros ir valdžios (galių) santykis, jų sąveikos modeliavimas, politinė ideologinė kontrolė ir jos padariniai. Vyrauja, kaip ir dera tikėtis, sociokultūrinė tyrimų perspektyva, žvalgomasi Pierre'o Bourdieu trajektorijomis: literatūros laukas ir jį kontroliuojanti valdžia, lauko žaidėjai, lauko viduje vykstanti kova už simbolinį (ir ne tik) kapitalą, kuri sudaro asmeninis kultūrinis svoris (padidinamas socialinėmis privilegijomis ir lengvatomis), pripažinimo ritualai bei regaliijos. Skaitytojo smalsumą iš karto žadina lokalinė komplikacija – juk tie patys rašytojai neretai buvo žaidimo subjektai ir objektai, kontrolieriai ir „zuikiai“, taigi labai nevienareikšmiai politinio socialinio lauko agentai, įskaitant ir tuos, kadrinius. Žinia, Bourdieu daug ką perėmė iš marksizmo, tad jo neomarksistinių sąvokų ir logikos pasitelkimas

kritiškam marksistinio-lenininio-stalininio projekto vertinimui taip pat intriguoja. Juolab perskaičius, jog „[n]eomarksistų idėjos labai prisidėjo prie to, kad XX a. antroje pusėje literatūros istorija būtų naujai aktualizuota postkolonijinės, ideologijos kritikos, kultūrinio materializmo ir naujojo istorizmo kryptių darbuose“ (p. 456; pridūrus feminizmą, čia turime visą neomarksistinių teorijų puokštę). Kaip čia išeina – marksizmo praktika mums buvo didžiai pragaištinga, o teorinis palikimas išlieka nemirtingas ir įkvepiantis? Posthumanistinė Stokholmo sindromo simptomatika? (Pašiurpęs matau, jog šiai simptomatikai galėtų priklausyti ir šis sakiny, nebeturintis nė vieno lietuviško žodžio, todėl ši polemikos priepuolį kol kas gesinu.)

Kyla ir daugiau metodologinio ar aksiologinio pobūdžio svarstymų. Tarkim, kaip suderinti lietuvių literatūros revizijos poreikį (apie jį kalbama *Įvade*) su imperatyvu, kad „nacionalinės literatūros perrašymai jau daugiau negali remtis bei ribotis tik įprastomis ideologinio pobūdžio korekcijomis. Jiems būtinos esminės metodologinio pobūdžio permainos, inicijuojamos postmodernios įtarumo hermeneutikos, recepcijos, ideologijos kritikos ir naujojo istorizmo“ (p. 483-484)? Juk radikalioji sovietmečio takoskyra *okupacija / laisvė* pirmiausia suvokiama ne kaip teorinė, o pabrėžtinai politinė ideologinė, taigi vertybinė, o jos interpretaciją taip pat nulemia vertybinė pozicija. Antai Jeanas-Paulis Sartre'as, 1965 m. pabuvojęs nelaisvoje Lietuvoje, viešai sakė: „Visi lietuviai, su kuriais man teko susitikti, yra laisvų žmonių pavyzdys“; tačiau tokie diplomatinio mandagumo gestai kaip tik ir buvo padiktuoti politinių ideologinių motyvų. Tad kaip išvengti ideologinių, moralinių-vertybinių korekcijų, jei keliamos problemos yra pirmiausia ideologinio, vertybinio-moralinio pobūdžio ir dėl to daugiausia (pvz., Justino Marcinkevičiaus atveju) eskaluojamos?

Moralinėje plotmėje *okupacijos / laisvės* priešstatą atitiktų *melo / tiesos* paradigma. Žinia, anuomet tiesą reikėjo patiems susirasti, dabar, konstruojamą ir dekonstruojamą, jau reikia ginti nuo norinčių ją privatizuoti, nors tiesos esencialistų tarsi ir nebėra. Ryškesnis deideologizuoto mąstymo pavyzdys galėtų būti Jevsejevo straipsnis, teigiantis, jog Ezopo kalba – ne ideologinis, o semiotinis mechanizmas, kone žaidimas. Esą šia kalba galima reikšti ne tik alternatyvias, rezistencines, bet ir prorežimines nuostatas, ji tėra semiotinis mechanizmas ir nenumato vertybinių formuluočių, o „jos siejimas išimtinai su režimo kritika yra politinis mitas“ (p. 298). Tačiau tokie teoriniai apibendrinimai nesutampa su autentiškais liudijimais, pabrėžiančiais ką kita. Antai pasak Jūratės Sprindytės, Ezopo kalba buvusi labai svarbi, iš jos atpažindavai savus ir galėdavai solidarai

jaustis kultūrinėje terpėje (žr. *Nevienareikšmės situacijos*, p. 266, 267). Beje, žiūrint labai šiuolaikiškai ir nuosekliai laikantis semiotinių mechanizmų logikos, reikėtų vartoti „Aisopo kalba“; bet autorius vis dėlto laikosi senosios ideologinės-vertybinės tradicijos bei (sveiko proto?) praktikos.

Kadangi praktinė patirtis (jos šiek tiek turi ir rašantis šias eilutes) ir mokliški tyrinėjimai ne visai sutampa, ties vertinimu-vertybėmis ir stabtelkime. Iš tos pačios praktinės patirties žinome, kas atsitinka, kai svarstant egzistencinio ir moralinio žūtbūtinumo dalykus dingsta moralinis-vertybinis apsisprendimo momentas – tuomet tie dalykai pakyla į teorinių diskursų bei naratyvų olimpą ir tampa vėsių, protingų ir mažai kam reikalingų pasirefektavimų garais. Skaitant tekstus susidaro įspūdis, jog kai kurios metodologinės pozicijos (pavyzdžiui, teorinis metanaratyvo marinimas) kertasi su vertybinių sprendimų ilgesiu. Nes jeigu metanaratyvas su savo kanono, hierarchijų struktūromis atgyveno, kodėl taip aršiai kaunamasi dėl statusų ir naujų hierarchijų (tai patvirtintų ir aptariamoji knyga)? Jeigu metanaratyvo, vadinasi, ir vienos tiesos nėra ir būti negali, kaip demaskuoti sovietmečio ideologinį ir moralinį melą? Aušra Jurgutienė teigia: „Sovietmečio literatūros kritikoje, kad ir kaip būtų paradoksalu, nebuvo nei tikrojo marksizmo, nei tikrojo mokslo. Dominavo tik jų simuliacija, klampus teoretizavimas ir iš burtažodžių nuausta aksiologinė kalba, iš anksto vertybiškai (pagal klasinį principą) viską paženklinanti“ (p. 472). Šitaip sugestijuojama, kad įmanomas „tikrasis“ marksizmas ir vertybiškai neutralus (pagal Maxą Weberį) „tikrasis“ mokslas, bet kada ir kur tokie realiai egzistavo? Hidenas White’as yra įtikinamai parodęs, kad istoriniai pasakojimai – sykiu ir literatūriniai vaizdavimo būdai, kurie visada paženklinti ideologiškai, o aksiologiniai pasirinkimai manifestuojami pačioje semantikoje ir sintagmatikoje. Pasak Jurgutienės, ankstesnės metodologijos buvusios ydingos, tarp buržuazinės ir sovietinės istoriografijos esama substancialaus perimamumo (racionalistinė, normatyvinė, didaktinė interpretacijos struktūra bei intonacija, p. 478). Autorė sugestijuoja (su Robertu Jaussu ir Co), kad vis dėlto principinė blogybė – ne marksistinė istoriografija, o XIX a. istorikų suformuota didžiojo pasakojimo strategija (p. 479), istorinis metanaratyvas, kuris iš esmės esąs autoritarinis.

Prisipažinsiu, man labiausiai patiktų būtent aksiologinė kalba ir vertybinis principas – tik ne klasinis, o klasikinis, paremtas principiniu gėrio ir blogio atskyrimu ir neleidžiantis, tarkim, meluoti ar vogti. Panašu, kad vertybinis realiatyvizmas daug kam patogus – kažkur dingsta kategorija žmonių, kurie dėjo

parašus po lemtingais nuosprendžiais, organizavo pjudymus ir susidorojimus, mėtė iš aukštųjų mokyklų – ne vieną jų matome televizoriuose, oriai tebedirbantį Lietuvai. Prašampa minios tų, kurie skundė ir prisiplakinėjo, išdavinėjo ir įdavinėjo. Suprantu principinę šios kolektyvinės monografijos nuostatą – atsisakyti dualistinės pasipriešinimo / prisitaikymo schemos, neprisiimti moralinio teisėjo vaidmens. Bet vertinti nereiškia įsikąsti schemų ar teisėjauti (beje, pastarojo polinkio kai kuriems autoriams atsisakyti sunkoka – jie imasi koreguoti recepcijas ir reputacijas, reviduoti autoritetus, t. y. užsiiminėti literatūros funkcionieriaus darbais). O gal tik vyksta amžinos kovos seną verčių kanoną keičiant nauju?

Tiesos klausimas yra ir vertybinio pasirinkimo tarp egzistencijos pozityvo ir negatyvo, tarp gyvenimo teigimo ir mirties visagalybės klausimas. Prisipažinsiu, man jį padeda išspręsti anūkas, kai, priėjęs pasakoje „baisią vietą“, susiima už galvos ir pradeda energingai protestuoti: „Nebeskaityk, nebeskaityk toliau, aš tą slobiną užmušiu!“ Man tai pakankamai įtaigus liudijimas apie žmogaus prigimtį ir priminimas tautai, kurioje per nepriklausomybės dvidešimtpenkmetį šitaip sustiprėjo savinaikos tendencijos. Kas yra tiesa? Jūratė Čerškutė cituoja Demingą Browną: „Tiesiog daugelis aiškiai juto, kad tuometis laikas iš literatūros reikalavo faktų demonstravimo ir kad būtent tą akimirką patikima ir įrodoma tiesa buvo žymiai svarbiau už subtilumą ir fantaziją“ (p. 427). Literatūros, meno tiesa ir gyvenimo tiesa, jų nesutapimas, prieštara – kuri galingesnė? Šios tiesos yra persidengiančios, dažnai nesugyvenančios, tačiau papildančios viena kitą ir gyvybiškai viena kitai reikalingos. Bėda, kai viena ima piknaudžiauti kitos sąskaita, prievartauti kitą, tapdama jėgos ideologija. Ričardas Gavelis atvožė Pandoros skrynios dangtį, o po jo jau patraukė legionas. Drąsus, neįtikėtinai meistriškas socialinio ir politinio absurdo išviešinimas ir sykiu – sąjmonės monstrų legalizavimas su ciniškais pakrizenimais iš visų ir visko (dabar šios srities genijus yra Šarūnas Sauka). Gavelio sugalvota sovietinės ideologijos užkrato metafora *fantasmagoriškos sporos* – puiki, tačiau ar savo įtaigia estetika Gavelis sykiu nepasėjo moralinio blogio, vertybinio reliatyvizmo sporų? Paradoksas – galingiausias sovietinės sistemos kritikas pasėja ir egzistencinio absurdo *fantasmagoriškas sporas*; egzistencinio pozityvo ten nerasta. Pasitikrinkime, ar nebuvo, o ypač ar nėra tiesos Elenos Bukelienės recenzijoje apie *Vilniaus pokerį*: „Tačiau estetiškos distancijos atsisakymas vardan destrukcijos, bjaurumo apologetikos, išsigimėliškos prigimties dekonstravimo – ar ne per didelė prabanga šiandien?“ (p.427). O gal Bukelienė laužia iš piršto, anachroniškai moralizuoja?

Jei marksistinis istorizmas – pozityvistinio istorizmo tąsa, tai (vertybiniu, o ne įsivaizduojamos teorinės pažangos požiūriu) kuo geresnė postmodernistinė dekonstrukcija ar vertybinis reliatyvizmas, kuris yra sofistų vertybinio reliatyvizmo tąsa? Kuo pažangesnė naujoji metodologija ir istoriografija, jeigu joje „sustiprėja demitologizavimas, reliatyvizmas, anarchizmas ir pesimizmas“ (p. 482)? Antra vertus, jeigu jau tokios reliatyvistinės–pliuralistinės nuostatos autoriai iš tiesų laikosi, kodėl taip kryžiuojamos ietys dėl laikysenų ir asmenų? Ar išsigintume nuo įtarimo, kad Jacques’as Derrida, Stephenas Greenblattas ar Hansas Robertas Jaussas tėra mūsų eksponuojamos teorinės pažangos iškabos, o ne vidinių vertybinių pozicijų gairės?

Su aptariamu aspektu susijęs hibridiškumas, kurį galėtume laikyti vertybinio reliatyvizmo modifikacija (šią sąvoką suaktualino vadinamieji hibridiniai karai, kuriuose žudoma anaip tol ne reliatyviai). Pokomunistinėse šalyse per pastaruosius dešimtmečius susiformavo keistas sovietinio paveldo ir vakarietiško vartotojiškumo hibridas, patogiai įsitaisęs po vertybinio pliuralizmo iškaba. Mūsų aptariamoje knygoje pažymima, kad sovietmečiu praktiškai buvo rašoma ne marksistinė „liaudiškos literatūros“ istorija, o „keistai hibridinė sumarksistinta liaudiškai tautinė literatūros istorija“ (p.475). Bet kol kas „teisingos“ istorijos taip ir neparasome, tik eklektiškai blaškomės po neomarksistines teorijas. Jeigu, kaip dar 1996 m. buvo įsitikinusi Violeta Kelertienė, „postkolonijinę teoriją verkiant reikia pritaikyti lietuvių, kaip ir visos Rytų Europos, literatūrai“ (p. 8) – taikykim, tik taip, kad po to nereikėtų verkti nei kolonizuotiesiems (tai kokie mes vis dėlto buvom – okupuoti, aneksuoti, kolonizuoti? – ir čia hibridas), nei kolonizatoriams (pastariesiems, tiesa, krokodilo ašaromis).

Man užkliūtų ir tam tikras tekstuose figūruojančių personažų bei faktų atrankos hibridiškumas, linkstantis į konjunktūriškumą. Narstomos pikantiškos istorijos, užkulisinės intrigos, asmeninės sąskaitos, įskaitant kovos menų epizodus (Juozo Macevičiaus, ginančio bičiulio garbę, antausis Juozui Baltušiu, Josifo Brodskio – Jevgenijaus Jevtušenkai), kuriomis taip marginamas šiandienos literatūros ir paraliteratūros diskursas. Jei jau pakliuvai į akiratį, būsi perkoštas per smulkiausią sietą. Tik ar ši vėluojanti iliustracija taikoma labiausiai to nusipelnusiems? Kita vertus, jei jau gliandom visus ir visa, tai tuomet jau reikėtų apie visus ir visas viską iškloti nuodugniai ir visapusiškai, taip sakant, *gruntuškai*, o tai, kaip žinome iš praktikos, tėra Martyno mėlyno dangaus svaja. Lieka senas, bet negeras selektyvumas, o jis jaukia žmonių sąmonę ir negražiai elgiasi su tiesa.

Išties, hibridiška tiesa būtų tikra geroji naujiena šėtoniškam melui. Kaip atne-
name, selektyvumas – skiriamasis socrealizmo bruožas, jo, taip sakant, *proprium*.

Hibridiškumas užtamsina esmę, iškeldamas nereikšmingus dalykus, šaluti-
nes aplinkybes. O norėtusi pagaliau išsiaiškinti, kas buvo stumiančiosios figūros,
kas gizeliai, kokie reiškiniai ir faktai esminiai, o kokie atsitiktiniai, kas iš tiesų
kenkė, o kas tik „pylė pyliavas“ neprarasdamas žmogiškumo. Monografijoje ša-
lia magistralinių figūrų, tuometinio „isteblišmento“ (Eduardas Mieželaitis, Bal-
tušis, Mykolas Sluckis, Alfonsas Bieliauskas, Justinas Marcinkevičius) atsidu-
ria periferiniai (Valerija Valsiūnienė, Halina Korsakienė). Akivaizdžiai trūksta
gausiausios ir reprezentatyviausios imties – „vidurinėsios klasės“. Juk svarbūs
ne tik tie, kurie griaudėdavo iš aukštų tribūnų, bet ir tie, kurie nuo išbartųjų
nusigrėždavo, nebesisveikindavo – būtent pastarųjų kritinė masė palaikė baimės
ir įtarumo atmosferą. O juk toji ketmanų armija ir šiandien budi mumyse, netgi
viešai pamaršiuoja.

Mano trigrašis dėl Mieželaičio – manyčiau, su jo *Žmogumi* gan subtiliai
polemizuoja Vytauto P. Bložės poema *Žmonės* (1984). Be to, į Mieželaičio kon-
tekstą būtų įdomu traukti ir rusų poeto ir dailininko „bleikisto“ Boriso Anrepo
poemą *Žmogus*, 1916 m. išspausdintą akmeistų *Mūzų almanache* (žr. žurnalą
Вопросы литературы, 2015 rugsėjis–spalis).

Galima pasigesti vidinio straipsnių rišlumo, jų vertybinio „susikalbėjimo“,
kurio stoka kartais nustebina paradoksais. Tarkim, Donatos Mitaitės aprašytas
Macevičius ar Elenos Baliutytės Mieželaitis atrodo moraliai patrauklesni ir kū-
rybiškai simpatiškesni už Kmitos nupieštą Justiną Marcinkevičių – oficiozinį pri-
sitaikėlį. Marcinkevičius esąs kaltas, kad nenuėjo su partizanis, o Macevičius,
tapatinęsis su pokario aktyvistais ir partizanų naikintojais, ne tik kad nepatenka
į blogiečių sąrašą, jo ištikimybė savajai kartai reflektuojama kaip skaudžiai tauri
ir tragiška laikysena, verta humaniško solidarumo ir pagarbos. Marcinkevičiaus
ankstyvosios poemos esančios kiaurai prosovietinės, o Macevičiaus drama-poe-
ma *Apsaugok atmintį ir atminimą* (1981), heroizuojanti „humaniškus ir idėjiškus
liaudies gynėjus“, priekaišto nenusipelno. Marcinkevičiui prikišamas „pertekli-
nis lojalumas“, o Macevičiaus, žodį „partija“ rašiusio didžiąja raide, ištikimybė
sistemai (1991 m. jis prisipažino: „aš ir šiandien lieku socialistinės orientacijos
žmogus“, p. 182) regisi toleruotina ir netgi gerbtina. Šioje keliaaukštėje verti-
nimų buhalterijoje niekaip nesueina galai. Gal kliūva talentas, ne ideologija?
Sąžiningas, taurus komunistas – prisitaikėlis liberaldemokratas? O juk žadėta

dichotominių schemų atsisakyti... Pavyzdys, kur gali nuvesti tiesiaieigio teisėjavimo ir pavėluotos iliustracijos nuosprendžiai.

Dar keli žodžiai šia elektrizuojančia tema. Marcinkevičius nebuvo smulkus intrigantas, jo nekankino konkurencinis pavydas, niautynės dėl postų, zoologinė kova už būvį, jis atsisakė „kišti pirštus į šį mėšlelį ir intrigų bei karjerizmo sutryną“ (iš Kosto Korsako laiško, p. 99). Atkreipkime dėmesį, kad energingiausi tiesos žinovai kėsinaisi ne į režimo suformuotą (ideologiškai sankcionuotą) biografiją, bet į žmonėse pelnytą iki šiol branginamą autoritetą. O autoritetą paneigti gali tik kitas autoritetas, kito kelio nėra, todėl kai kurių realybės proporcijas praradusių asmenų pastangos nėra perspektyvios. Griauti autoritetą per jėgą reiškia formuoti „teisingą“ biografiją iš jėgos pozicijų, bet šitaip elgdavosi ir sovietiniai biografijų perrašinėtojai. Juodieji ir baltieji istorijos metraštininkai buvo ir liks – mūsų bėda yra biografijų baltintojus pakeitę biografijų juodintojai, besitikintys iš šio nedėkingo darbo susikrauti kiek simbolinio kapitalo. Būsiam autoritetui.

Ir bendresnė problema – rašytojų adoravimas, nenoras ar negebėjimas (o sovietmečiu – ir negalėjimas) pasakyti, kas jų kūryboje ar laikysenoje buvo žmogiškai silpna, ydinga ar negarbinga. Išmokti kalbėti apie negarbingus dalykus nemenkinant savo paties orumo. Kritinio blaivumo ne vienu atveju būtų galima pasimokyti ir iš tarpukario Lietuvos kritikos.

Iš šių ne visai mandagių svarstymų skaitytojas, tikiuosi, nesusidarys įtartinos nuomonės apie šią informatyvią ir daugeliu požiūrių profesionaliai parengtą knygą. O tai, kad kalba daugiausia sukosi apie vertybių sritį, priskirkime recenzento selektyviam mąstymui. Jei neklystu, kiekvienam mirtingajam norisi būti nuoširdžiam, sąžiningam, neveidmainiauti. Sąžiningumas sau – štai tikslas, vedantis į taip geidžiamą asmenybės integralumą. Ir suvokimas, kad psichologiškai sunkiausia atleisti kituose aptinkamas savo silpnybes. Būdami sąžiningi ir nuoseklūs turėtume sukilti ne tik prieš būtąjį, bet ir prieš čia ir dabar egzistuojantį moralinį, socialinį, institucinį bei visokį kitokį blogį. Pasirinkimo dilema. Įtariu, kad kol kas paliekame sodrios medžiagos būsimiems *savo* gyvenimo bei kūrybos istorijų *deknebinėtojams*. Literatūros laukų žvalgytojui pasirinkimo ir apsisprendimo bylos nuosprendis galėtų būti ir toks – rinktis ne padoriai finansuojamus projektus, o vykdyti vien „širdies užsakymus“ ir, suprantama, tauriai badmiriauti. Ką rinksimės, kolegos?